

Date: 9th September-2026

O'QUVCHI-YOSHLARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHDA
ABU RAYHON BERUNIY ASARLARINING O'RNI VA RO'LI

Xodjamuratova Shaxnoza Sultanmurot qizi

O'zbekiston Respublikasi IIVning Xorazm akademik litseyi

Ingliz fani o'qituvchisi

Abu Rayhon Beruniy ilmu odobda, narsalarning mohiyatini bilishda, handasa va falsafada shu qadar bilimdon ediki, uning zamonida unga tenglashadigan hech kim yo'q edi.

Abu Fazl Bayhaqiy (XI asr)

Mamlakatimiz taraqqiyotining yangi bosqichiga qadam qo'yilgan hozirgi davrda Uchinchi renessans poydevorini yaratishga bel bog'lagan O'zbekistonda buyuk allomalarimizning bebaho merosini chuqur o'rganish va uni keng jamoatchilikka yetkazish masalalari ustuvor masalalardan biriga aylandi, chunki zamonaviy jahon sivilizatsiyasida ilm fanning o'rni beqiyos.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng ma'naviy-ma'rifiy ishlarga davlatimiz siyosatining muhim ustivor masalalaridan biri sifatida qarala boshladi. Yurtimizda mustaqillik shamollari esa boshlagan davrdanoq, kishilar ongi, dunyoqarashi, tafakkuri, maqsad va intilishlarida, bir so'z bilan aytganda ma'naviy-mafkuraviy olamida, ruhiy tabiati va hatto qiyofasida ulkan o'zgarishlar paydo bo'la boshladi. Chunki, mustaqillik erkinlik, milliylik, vatanparvarlik darvozalarini ochib, insonlarni ezgulik sari boshladi.

Davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyev - Mustaqillik yillarida mamlakatimizda yoshlarni vatanparvarlik, milliy an'ana va qadriyatlarimizga hurmat ruhida tarbiyalash, ma'naviy yetuk va jismonan sog'lom barkamol avlodni voyaga yetkazish, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish borasida muayyan ishlar amalga oshirildi. Shu bilan birga, sohadagi vaziyat va amalga oshirilgan tadbirlar tahlili yoshlarning keng qatlamlariga daxldor bo'lgan dolzarb masalalar, ayniqsa, uyushmagan yoshlarning hayotda o'z o'rnini topishi uchun munosib sharoit yaratish, ularni har tomonlama qo'llab quvvatlash, kasbga yo'naltirish va bandligini ta'minlash, tashabbuslarini rag'batlantirish borasidagi ishlar talab darajasida tashkil etilmaganidan dalolat bermoqda.

"Maqsadimizga erishish yangi demokratik jamiyatni qurish, islohatlarning taqdirini qanday kuchlarga ega ekanliklarimizga, yoshlarimiz qanday madaniy va professional saviyaga erishganligiga, qanday g'oyalarga e'tiqod qilishiga, ma'naviy jihatdan qanchalik boyishiga bog'liqdir"- deydi O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti Islom Karimov. Shu bois yoshlarning ma'lumot olish imkoniyatini oshirish, milliy umuminsoniy tiklanish g'oyasini amalga oshirishga qodir yangi avlodni tarbiyalash eng muhim vazifalarimizdan biridir. Shuning uchun bugungi kunda o'zbek xalqining asrlar davomida shakllangan umuminsoniy ma'naviyatini va milliy qadriyatlarini singdirish yoshlarni vatanparvar, barkamol inson qilib tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimizda yosh

Date: 9th September-2026

avlodni Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash madaniyat va san'at sohasining asosiy masalalaridan biri sifatida qaralmoqda. Chunki, madaniyat va san'at jamiyat hayotining muhim ajralmas qismi bo'lib, u inson ruhiyatiga kuchli ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega.

Milliy Vatanparvarlik haqida so'z borganda, bu o'zbek xalqining qoniga singib ketgan iymon, insof, mehr-muhabbat, oqibat, shavqat, or-nomus, ona yurtiga, o'z eliga sadoqat ahloqiyma'naviy qadriyatlar, g'oyalar, qarashlar yig'indisi tushuniladi.

Vatanparvarlik mavzusida juda ko'p olim-u ulamolarimizning ijod namunalari-yu, bu haqdagi fikrlari bizgacha yetib kelgan. Amir Temur, Alisher Navoiy, Muhammad Zaxiriddin Bobur, Mirzo Ulug'bek va boshqa ajdodlarimizning ijod namunalari hozirgi kungacha, ya'ni bizning zamonamizda ham o'ziga xos o'rin egallagan bo'lib, yoshlar tarbiyasida ibrat, namuna sifatida qo'llanib kelinmoqda. Vatan tushunchasini har kim har xil ma'noda, o'zining tushunish darajasida talqin qiladi.

Shu jumladan bobomiz Abu Rayhon Beruniy O'rta asr sharoitida haqiqiy ilmiy tabiatshunoslikka asos soldi, uning turli sohalarda o'z davri uchun taajjubga soluvchi shunday fikr va ilmiy farazlarni olg'a surdiki, ular bir necha asrlardan so'ng Yevropa va jahon ilmida o'z isbotini topdi. Abu Rayhon Beruniy O'rta asr sharoitida haqiqiy tajribaga, kuzatish, eksperimentga asoslanuvchi aniq ilmiy tafakkurni boshlab beruvchilardandir. Abu Rayhon Beruniy mamlakat ravnaqini fan ravnaqi bilan bog'liq deb bilgan.

Har bir ishda yaratuvchanlik, mehnat qilish, bunyodkorlik ishlarini yo'lga qo'yishda Abu Rayhon Beruniy merosini, uning asarlarini chuqur o'rganishimiz zarurdir. Bugungi va kelajak avlod buyuk qomusiy olim Abu Rayhon Beruniyning asarlarini chuqur o'rganib, ilm-fan rivojiga o'zlarining munosib hissalarini qo'shishlari maqsadga muvofiqdir.

Abu Rayhon Beruniyning asarlari nihoyatda ko'p, etuk va ishonchlidir. XIX asrdan boshlab Yevropa va Osiyo mamlakatlarida Beruniy merosi bilan qiziqish yanada keng tus oldi. Uning asarlari lotin, fransuz, italyan, nemis, ingliz, fors, turk tillariga tarjima etila boshlangan. Bugungi kunda qomusiy olimning saqlanib qolgan qo'pchilik asarlari o'zbek tiliga tarjima qilingan.

Abu Rayhon Beruniy fanning hamma sohalarida samarali ijod qilgan edi. Uning ilmiy merosi juda keng va rang-barang. Beruniyning ilmiy ish sohasidagi zo'r qobiliyati uning ko'pchilik zamondoshlari va keyingi olimlar tomonidan e'tirof etilgan. Beruniy turli tillardan bir qancha ilmiy va adabiy asarlarni tarjima ham qilgan. Afsuski, hozircha olimning faqat 28 asarigina ma'lum. Qolganlari bizgacha yetib kelmagan yoki hali topilganicha yo'q.

Beruniy ijodini o'rganish, uning asarlarini nashr etish, boshqa tillarga tarjima qilish ishlari o'tgan asr oxirlaridan boshlandi. Uning "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar", "Hindiston", "Geodeziya", "Mineralogiya", "Mas'ud qonuni", "Munajjimlik san'atidan boshlang'ich tushunchalar" va boshqa asarlarining matni nashr etildi, turli tillarga tarjima qilindi. Beruniyning falakiyot sohasidagi xizmati ayniqsa kattadir. "Geodeziya" asarida geotsentrizm bilan bog'liq bo'lgan ba'zi nazariyalarning to'g'riligiga shubha bilan qaraganini ochiq bayon etadi.

Abu Rayhon Beruniy me'rosi har bir davr uchun eng muhim ilmiy manba sifatida keng tadqiq etiladi. Shunday ekan, mazkur ishlardan asosiy maqsad "Beruniyning barcha

Date: 9th September-2026

asarlardagi diniy, axloqiy, ijtimoiy, iqtisodiy hamda siyosiy jihatlarini tadqiq qilish va bu borada jahon ilm-fani rivoji ta'siriga qanchalik muhim o'rin tutganligini o'rganish asosiy maqsad qilib olingan.

Akademik H.A. Abdullayev bobomiz Abu Rayhon Beruniy haqida quyidagi fikrni aytib o'tgan – "Turli soha olimlarining oldida turgan eng muhim vazifalardan biri buyuk alloma Abu Rayhon Beruniyning ko'p qirrali va boy merosini jahon fani mulkiga aylantirish hamda mumkin qadar tezroq o'rganishdan iboratdir. Beruniyning ilmiy faoliyati dunyo fani tarixida eng buyuk o'rinlardan birini egallashi zarur. Beruniy asarlari bilan, Beruniy dahosi bilan hayratlanishning o'zigina kifoya qilmaydi. Bu beqiyos, mislsiz olim haiqa zudlik bilan badiiy asarlar, ilmiy monografiyalar, ilmiy-ommabop asarlar yaratmoq kerak".

FOYDALANAYOTGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 2017 yil 7 fevral, PF-4947-son farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 5 iyundagi "Yoshlarga oid davlat siyosati" to'g'risidagi Farmoni. O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 14 sentyabrdagi "Yoshlarga oid davlat siyosati" to'g'risida»gi Qonun (O'RQ-406-son).
3. Sayfullayev B., Rustamov V. Madaniy tadbirlarni tashkil etish mahorati.- Toshkent. 2016.
4. Xoji Ahmadjon Bobomurod. Islom odobi va ahloqi. - Toshkent. 2008.
5. Irisov.A Abu Rayhon Beruniyning "Hindiston" asari.Tanlangan asarlar.II tom. - T.: Fan, 1965.
6. O'zbekiston Respublikasi Milliy Ensiklopediyasi. 1-jild. - Toshkent. 2000.
- 7."Abu Rayhon Beruniy merosi va hozirgi zamon" mavzuidagi ilmiy seminar ma'ruzalari to'plami. Xiva-Urganch-Toshkent. 2021.